

АКАДЭМІК АЛЯКСАНДР ІОСІФАВІЧ ПАДЛУЖНЫ (да 65-годдзя з дня нараджэння)

У жніўні бягучага года вядомаму беларускаму вучонаму, дырэктару Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі, заслужанаму дзеячу навукі Рэспублікі Беларусь, акадэміку, доктару філалагічных навук, прафесару Аляксандру Іосіфавічу Падлужнаму споўнілася 65 гадоў.

Нарадзіўся Аляксандр Іосіфавіч у вёсцы Залессе Мсціслаўскага раёна Магілёўскай вобласці ў сям'і калгаснікаў. Пасля заканчэння Мсціслаўскага педагагічнага вучылішча ў 1954 годзе ён паступіў на філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, які пасляхова скончыў у 1959 годзе. Працаваў настаўнікам беларускай мовы і літаратуры ў Раснянскай сярэдняй школе на Магілёўшчыне.

Дапытлівы юнак вырашыў сур'ёзна заняцца навукай, і ў 1962 годзе ён паступае ў аспірантуру пры Інстытуце мовазнаўства імя Якуба Коласа. З гэтага часу жыццё Аляксандра Іосіфавіча непарыўна звязана з вядучай мовазнаўчай установай Беларусі.

З паспяховай абароны ў 1967 годзе кандыдацкай дысертацыі “Фаналагічная сістэма беларускай літаратурнай мовы” ў нашай рэспубліцы пачынаецца якасна новы этап вывучэння гукавога ладу мовы. Тут, у Інстытуце мовазнаўства, А.І.Падлужны ў 1969 годзе стварае аддзел эксперыментальнай фанетыкі і праводзіць агромністую працу па даследаванні артыкуляцыі беларускіх гукаў, іх акустычнай будовы і ўспрымання. У гэтым жа годзе выходзіць першая манаграфія таленавітага вучонага “Фаналагічная сістэма беларускай мовы”. Напружаная праца аддзела эксперыментальнай фанетыкі працягваецца, і ў 1973 годзе апублікавана кніга А.І.Падлужнага “Гукі беларускай мовы” (сааўтар В.М.Чэкаман). У гэтай навуковай працы разгледжаны асаблівасці ўтварэння галосных і зычных гукаў беларускай мовы. Трэба зазначыць, што даследаванне гукавой сістэмы беларускай мовы ўпершыню было зроблена на эксперыментальным матэрыяле – рэнтгенаграм, палатаграм, лінгваграм, адантаграм дыктараў, якія валодаюць літаратурнымі нормаў вымаўлення.

У манаграфіі “Нарыс акустычнай фанетыкі беларускай мовы”, што выдадзена ў 1977 годзе, на аснове дадзеных электронна-беларускай мовы, якія абумоўліваюць яе падзел на гукі і дазваляюць правесці фанемную класіфікацыю.

У 1981 годзе А.І.Падлужны абараніў доктарскую дысертацыю “Фанетычная сістэма беларускай мовы”, дзе ўпершыню ў беларусістыцы прыведзены эксперыментальныя дадзеныя пра акустычную будову маўлення, зроблена іерархічная класіфікацыя акустычных прыкмет маўленчага сігнала, устаноўлена сегментная структура беларускага маўлення і прапанавана акустычная класіфікацыя гукаў.

Пад кіраўніцтвам і пры непасрэдным удзеле А.І.Падлужнага праведзены грунтоўныя даследаванні фанетычнай сістэмы беларускай мовы, вынікі якіх абагульнены ў манаграфіях “Фанетыка слова ў беларускай мове”, “Фанетыка беларускай літаратурнай мовы”, а таксама ў шэрагу артыкулаў “Дыстрыбуцыйныя класы фанем у беларускай мове”, “Нормы беларускага літаратурнага вымаўлення”, “Біялагічныя і сацыяльныя аспекты гукавога ладу мовы” і інш.

Так, манаграфія “Фанетыка беларускай літаратурнай мовы”, выдадзеная ў 1989 годзе, змяшчае апісанне гукавога ладу сучаснай беларускай літаратурнай мовы. Даюцца артыкуляцыйныя і акустычныя характарыстыкі беларускіх гукаў, іх фаналагічная інтэрпрэтацыя. Прыводзяцца даныя па ўспрыманні розных гукавых адзінак носбітамі беларускай мовы. У гэтым грунтоўным даследаванні ўпершыню ў беларускай фанетыцы абагульняюцца звесткі аб спалучэнні гукаў у спрадвечна беларускай і запазычанай лексіцы.

Асноўныя напрамкі навуковай дзейнасці А.І.Падлужнага – гэта фанетыка і фаналогія. Разам з тым гэтага таленавітага вучонага цікавяць праблемы нармалізацыі беларускага літаратурнага маўлення і сацыялінгвістыка, пытанні лексікалогіі і лексікаграфіі, граматыкі і арфаграфіі. Ём апублікавана звыш 120 навуковых прац, з іх манаграфій – 15 (без сааўтарства – 3).

А.І.Падлужны з'яўляецца сааўтарам шэрагу вучэбных дапаможнікаў для ВНУ, сярод якіх “Фанетыка беларускай мовы” (1984), “Практыкум па фанетыцы беларускай мовы” (1989), “Учебник белорусского языка для самообразования” (1994) і інш.

У 1989 годзе выбраны членам-карэспадэнтам, а ў 1994 годзе – акадэмікам па спецыяльнасці “Мовазнаўства” пры Аддзяленні гуманітарных навук і мастацтваў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. З 1997 года – акадэмік-сакратар гэтага аддзялення.

Акдэмік А.І.Падлужны – член Міжнароднай камісіі “Агульнаславянскага лінгвістычнага атласа” пры Міжнародным камітэце славістаў, старшыня нацыянальнай камісіі па гэтым міжнародным праекце і адзін з яго аўтараў. Ён з’яўляецца таксама членам Міжнароднай камісіі па фанетыцы і фаналогіі.

А.І.Падлужны ўзначальвае тэрміналагічную камісію НАН Беларусі, з’яўляецца галоўным рэдактарам штогодніка “Беларуская лінгвістыка” і галоўным рэдактарам часопіса “Весці НАН Беларусі. Серыя гуманітарных навук”, аўтар шматлікіх артыкулаў і член рэдкалегіі энцыклапедыі “Беларуская мова” (1994), член рэдкалегіі 18-томнай “Беларускай энцыклапедыі”.

Акадэмік А.І.Падлужны ўзначальвае Савет па абароне дысэртацый пры Інстытуце мовазнаўства, з’яўляецца членам такога ж Савета ў БДУ. Ён рэгулярна выступае з лекцыямі перад студэнтамі Белдзяржуніверсітэта, Гомельскага і Магілёўскага універсітэтаў, кіруе дыпломнымі работамі студэнтаў названых ВНУ.

Творчая дзейнасць вучонага атрымала высокую ацэнку. Буйнейшаму вучонаму ў галіне фанетыкі і фаналогіі беларускай мовы, аўтару шматлікіх грунтоўных прац А.І.Падлужнаму ў 1999 годзе прысуджана ганаровае званне “Заслужаны дзеяч навукі Рэспублікі Беларусь”. Ён узнагароджаны таксама ордэнам “Знак Пашаны” (1986) і шматлікімі Ганаровымі граматамі Прэзідыума НАН Беларусі.

У акадэміка Аляксандра Іосіфавіча Падлужнага шмат навуковых планаў і задум. Калегі па працы і вучні, уся грамадскасць Рэспублікі Беларусь шчыра жадаюць, каб усё задуманае ім здзейснілася.